

ביאור הדף מסכת שבועות דף ט"ז

במשנה התבאר כיצד מקדשים את תוספת העזרה, ואמרה המשנה שכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם בטומאה אין חייב עליה. ומביאה הגמרא שלדעת רב הונא כוונת המשנה שצריך לעשות את כל התנאים שנאמרו במשנה, ואם חיסרו אחד מהם העזרה לא מתקדשת. ומה שעזרה קידש את ירושלים אפילו שלא היה אז מלך, וחסר אחד מהתנאים זה מפני שקדושתה הראשונה של ירושלים לא בטלה, וכבר הייתה קדושה קודם לכן, אלא שעזרה עשה זכר לקידוש ירושלים, ולכן אין חסרון במה שהיה חסר לו אחד מהתנאים.

אך לדעת רב נחמן כוונת המשנה שאפילו אם עשה אחת מכל אלו, העזרה מתקדשת. כיון שלדעתו קדושתה הראשונה של ירושלים בטלה, וממילא עזרה כעת קידש אותה מחדש, ואף שלא היה שם מלך ולא אורים ותומים הועיל קידושו, וממילא רואים שמספיק אפילו אחד מכל אלו.

הקשה רבא על רב נחמן שהרי שנינו במשנה בפירוש שכל שלא נעשית בכל אלו אין חייבים עליה משום טומאה, והשיב לו רב נחמן שישנה במשנה כל שלא נעשה **באחת** מכל אלו.

מקשה הגמרא על רב נחמן שברייטא רואים שצריך לקדש בכל אלו ולא מספיק לקדש באחד מהם, ששנינו בברייטא שאבא שאול אומר ששני ביצעים, וכלומר ב' מישורים היו בהר המשחה תחתונה ועליונה, התחתונה נתקדשה בכל אלו להיות חלק מירושלים, אך העליונה לא נתקדשה בכל אלו, אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים, ולכן בתחתונה שהייתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים, אבל לא מעשר שני, וחברים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני כי דינה כירושלים, אבל העליונה שלא הייתה קדושתה גמורה עמי הארץ היו נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני.

ומפני מה לא קידשוה, שאין מוסיפים על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר.

ומוסיפה הברייטא לשאול מדוע קידשו עולי גולה את העליונה, ותמחה הגמרא שהרי לא קידשוה, אלא מבארת הגמרא ששואלת הברייטא מדוע צירפה לירושלים אם היא אינה קדושה, ועונה הברייטא שעשו זאת מפני שתורפה של ירושלים הייתה ונוחה היא להיכבש משם.

ומנסה הגמרא שבאמת זו מחלוקת תנאים, וזו דעת אבא שאול, אבל דעת רבי אליעזר שמספיק לקדש אפילו באחת מכל אלו, ששנינו בברייטא שאמר רבי אליעזר, שמעתי שכאשר היו בונים בהיכל ורצו להקריב שם קרבנות בזמן הבנייה, עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות, מסביבם, אלא שבהיכל בנו את החומה החדשה מחוץ לקלעים, ובעזרות בנו אותה מבפנים.

ואמר רבי יהושע שמעתי שמקריבים אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים בעזרה אע"פ שאין סביבה קלעים וקדשים קלים ומעשר שני בירושלים אע"פ שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא.

ומבינה הגמרא שעל מה שאמר רבי יהושע נחלק רבי אליעזר, לדעתו קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא, וממילא היה צריך עזרא לקדש, ומוכח מקידושו שאין צריך את כל התנאים הללו כי לא היה לו מלך ואורים ותומים.

אך אמר רבינא לרב אשי שאין ראיה מהברייטא שזו דעת ר' אליעזר, כי אפשר לומר שאף הוא סובר שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, אלא מה שאמר ר' אליעזר זה רק ששמע שעשו קלעים, ולא שנחלק על רבי יהושע האם צריך אותם כדי לקדש את העזרה, אלא שבפועל זה מה שעשו ומשום צניעות בעלמא.

אלא אומרת הגמרא שמצאנו דעה אחרת שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, והיא דעת ר' ישמעאל בר' יוסי בברייטא, ששנינו בברייטא שאמר ר' ישמעאל ברבי יוסי על המשנה בערכין שמנתה שם כמה ערים כמוקפות חומה מימות יהושע בן נון, למה מנו חכמים דווקא את אלו, לפי שכשעלו בני הגולה מצאו את הערים האלו וקידשום, אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ. ורואים שדעת שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא.

מקשה הגמרא ששנינו בברייתא אחרת שאמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו הערים המוקפות חומה, והלא כבר נאמר בפסוק "ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה", אלא למה מנו חכמים רק את אלו, שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו.

ותמהה הגמרא וכי צריך לקדשם, אלא מבארת הגמרא שכוונת הברייתא שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו ומנאום.

וממשיכה הברייתא שלא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא.

ומקשה הגמרא שרואים כאן שדעת ר' ישמעאל בר' יוסי שקדושה ראשונה קדש לעתיד לבוא, ואילו לעיל בברייתא הקודמת התבאר שדעתו שקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל.

ועונה הגמרא או שזו מחלוקת תנאים בדעת ר' ישמעאל בר' יוסי, או שאת הברייתא שאומרת שקדושה ראשונה קדשה לעת"ל אמר ר' אלעזר בר' יוסי, וכפי ששנינו בברייתא שלדעת ר' אלעזר בר' יוסי לומדי מהפסוק "אשר לוא חומה" שנאמר לגבי מוכר בית בעיר המוקפת חומה, שאף אם אין לעיר חומה עכשיו אפ' היה קודם לכן דינם כערים מוקפות חומה.

עמוד ב'

במשנה התבאר שאדם שנטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וזכר את המקדש חייב קרבן עולה ויורד. ושואלת הגמרא מהיכן המקור לכך שאדם חייב קרבן אף אם נטמא בעזרה. ואמר ר' אלעזר שלומדים זאת מכך שכפל הפסוק "את משכן ה' טימא", ו"את מקדש ה' טימא" כדי ללמד שחייב קרבן גם על טומאה שבפנים.

אך שואלת הגמרא שפסוקים אלו אינם מיותרים, שהרי שנינו בברייתא שר' אלעזר אומר שהסיבה שכתוב גם מקדש וגם משכן זה כי אם היה כתוב רק משכן היינו טועים לומר שרק על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה ועל המקדש לא יהא חייב, ואם היה כתוב רק מקדש היינו טועים לומר שרק על מקדש חייב כי קדושתו קדושת עולם ועל משכן לא יהא חייב, לכך נאמר משכן ומקדש.

ומבארת הגמרא שבאמת לומדים מכפילות הפסוקים לחייב על טומאה שבפנים, אלא שהוקשה לרבי אליעזר מדוע לא נאמר בפסוק בשניהם מקדש או בשניהם משכן, שהרי המשכן נקרא גם מקדש והמקדש נקרא גם משכן, ולכן ביאר שהסיבה שצריך את שניהם היא כדי שלא יטעו.

ושואלת הגמרא שאמנם בפסוקים מצינו שהמקדש נקרא משכן שנאמר עליו "ונתתי משכני בתוכם", אבל היכן מצינו שהמשכן נקרא מקדש, ולא יתכן שהוא מהפסוק "ונסעו הקהתים נושאי המקדש" כי פסוק זה נאמר על הארון ולא על כל המשכן.

ועונה הגמרא שרואים שהמשכן נקרא מקדש מהפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שהוא נאמר על המשכן שהרי נאמר "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן".

במשנה התבאר שאדם שנטמא במקדש והשתחוה או ששהה כדי השתחויה חייב. ואמר רבא שמה שאמרה המשנה שחייב זה רק אם השתחוה כלפי פנים לצד קודש הקדשים, שזו נקראת השתחויה, אבל אם השתחוה כלפי חוץ אין זו השתחויה, ולא חייבים עליה משום השתחויה, אלא רק משום שהייה ולכן הוא חייב רק עם שהה באותה השתחויה כדי שיעור השתחויה שאז הוא חייב מדין שהייה, אבל אם לא שהה הוא פטור.

ויש שאמרו את דברי רבא על מה שאמרה המשנה, שאדם ששהה כדי השתחויה חייב, ומשמע שכל אדם שהשתחוה במקדש בטומאה יהיה חייב רק עם שהה כדי שיעור השתחויה, ולא אם השתחוה במהירות פחות משיעור השתחויה, ועל זה אמר רבא שהשתחויה לצד פנים אינה צריכה שהייה, וכל אופן חייב, אבל השתחויה לצד חוץ באמת צריכה שהייה, ואם לא שהה בה שיעור השתחויה פטור.

ולפי דבריו כוונת המשנה שאדם שהשתחוה כלפי פנים, או ששהה כדי השתחויה במהלך הזמן שהשתחוה כלפי חוץ חייב.

שואלת הגמרא כיצד יתכן השתחוויה שאין בה שיעור השתחוויה, ואומרת הגמרא שהשתחוויה שאין בה שהייה זה כאשר אדם עושה כריעה בעלמא, אבל אם הוא השתחווה בפישוט ידים ורגלים זו השתחוויה שאין בה שהייה.

ומביאה הגמרא שנחלק ר' יצחק בר נחמני על אמורא אחר, שהוא רבי שמעון בן פזי, ויש אומרים שנחלק ר' שמעון בן פזי על אמורא אחר שעמו שהוא ר' יצחק בר נחמני, כמה זמן הוא שיעור התשחוויה.

לדעת אחד מהם השיעור הוא כפי הזמן שלוקח לומר את הפסוק "וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

ולדעת השני השיעור הוא כפי הזמן שלוקח לומר רק את החלק של הפסוק המתחיל במילה "ויכרעו", וכלומר שיעור הזמן שלוקח לומר "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שקידה היא על אפים, וכפי שנאמר במלכים "ותקד בת שבע אפים ארץ", וכריעה היא על ברכים וכפי שנאמר במלכים "מכרוע על ברכיו", והשתחוויה זו פישוט ידים ורגלים על הארץ וכפי שנאמר "הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה".

הסתפק רבא האם דין שהייה במקדש בטומאה נאמר דווקא כדי לחייב את השוהה במקדש קרבן בטומאה, אבל אדם טמא שנכנס למקדש במזיד חייב מלקות מיד, ואפילו אם לא שהה, או שכפי שנאמר דין שהייה בפנים לקרבן, כך נאמר הדין שהייה למלקות.